

Nepůvodní ptáci ve fauně České republiky

Nepůvodní druhy představují součást naší flóry a fauny již řadu století. U některých z nich si jejich cizí původ ani neuvědomujeme, protože se staly takřka nedílnou součástí naší přírody – např. některé lesní dřeviny, pstruh duhový nebo králík divoký. Jiné působí na své okolí agresivně a mění celý charakter biotopů, např. bolševník velkolepý či křídlatka japonská. Cizí druhy raků likvidují populace původních raků, a to ani ne třeba fyzicky, ale přenosem račího moru. Prudce se šířící norek americký je na říčních březích nebezpečným predátorem raků, obojživelníků, ale i ptáků, a potravním i stanovištním konkurentem např. hranostaje. Takové invazní nepůvodní druhy ohrožují svým šířením biologickou diverzitu (druhovou bohatost) naší přírody. Podle některých definic však druh může být pokládán za invazní, aniž by měl negativní působení – u nás např. ondatra, která po svém vysazení pouze zaplnila volnou niku, aniž by nějak škodila. A jak je na tom v tomto smyslu avifauna?

V České republice hnízdí více či méně pravidelně kolem 200 ptačích druhů, další pravidelně nebo nepravidelně protahují či jsou vysloveně vzácnými „zatoulanci“. Celkem se tedy za posledních 200 let na našem území vyskytlo více než 400 druhů. Vraťme se ale k těm nepůvodním, rovněž do tohoto výčtu započítaným. Nepůvodní druhy ptáků se do ČR dostaly trojím způsobem: introdukcí (nejčastěji úmyslným dovozem druhu mimo jeho původní areál) pro lovecké účely (až do 20. stol. většinou pokusy o vysazení lovných druhů), hospodářské či chovatelské účely (od 20. stol. spíše jako ozdobní ptáci), dále únikem ze zajetí (tedy i neúmyslně) a záletem ze sousedních zemí, nejčastěji ze západní a severní Evropy, kde byly rovněž v minulosti vysazeny a namnožily se. Ve všech těchto případech se mohou v našich podmínkách udržet buď jen krátkou dobu, nebo se naopak aklimatizovat a vytvořit nově, volně žijící populace. Následující členění je snahou nepůvodní druhy naší avifauny logickým způsobem rozdělit.

Druhy hnízdící

● S přirozeným šířením euareálů

Např. morčák velký (první zahrnutí v ČR r. 1977), racek bělohlavý (1990), husice liščí (1996), orel královský (1998) a dalších 33 druhů většinou zahrnutí v letech 20.–21. stol. (např. polák chocholačka, vodouš kropenatý, budníček zelený).

Za samostatnou zmínku stojí hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*), jejíž explozivní šíření z Turecka přes Balkánský poloostrov kolem r. 1930 mělo charakter invaze. K nám pronikla v r. 1942 na jižní Moravu a do r. 1955 obsadila celou republiku. Její šíření je podrobně zdokumentováno (Naše příroda 2018, 5: 68–75).

Do této skupiny s největší pravděpodobností patří i volavka rusohlavá (*Bubulcus ibis*, obr. 1), původně druh tropických a subtropických oblastí Starého i Nového světa, který má v současnosti téměř celosvětové rozšíření. Vzhledem ke stálému prudkému růstu celoevropské populace (přes 100 tisíc párů) v poslední době je pravděpodobné, že úspěšně zahrnutí pár

(vyvedena tři mláďata) v r. 2016 na Česko-budějovicku pochází z divoce žijících ptáků (většina dřívějších pozorování se zřejmě týkala uprchlíků z chovů – do r. 2012 pouze 9 zpráv).

● Introdukce (reintrodukce) záměrné Druhy hnízdící dlouhodobě volně v přírodě

● Berneška bělolící (*Branta leucopsis*, obr. na 3. str. obálky)

Druh s arktickým typem rozšíření, který ale postupuje k jihu. Např. ve Švédsku zahrnutí poprvé v r. 1975, v Estonsku v r. 1981 (v současnosti několik tisíc párů), od r. 1988 ve stále rostoucích počtech v Nizozemsku. Od téhož roku hnízdí i v Německu (více než 200 párů), kde většinu populace tvoří přirozeně se šířící ptáci a část je vysazena uměle. To je i případ populace vznikající v ČR, kde běžně je jen řídkým zimním hostem. V r. 2013 byly na rybník u obce Hazlov na Chebsku vypuštěny dva páry s amputovanými částmi křídel (opatření pro polovolný chov). V r. 2014 jeden z nich zahrnutí, vyvedl 6 mláďat, která v říjnu odlétla. Staré nelétající bernešky byly na jaře 2015 znovu vypuštěny na rybník, kam se vrátilo 9 letajících bernešek. Šlo tedy o ptáky z minulého roku, kteří ale přivedli i cizí jedince. V r. 2015 zahrnutí dva páry, z nichž jeden vyvedl dva potomky. Letuschopné bernešky (11 exemplářů) koncem října opět odletěly, na jaře se vrátilo 10 bernešek a zahrnutí už tři páry. Mláďata ale vyvedl jen jeden, na podzim odletělo 9 ptáků. V r. 2017 se jich na hnízdiště vrátilo 8, zahrnutí tři páry a odletělo 10 jedinců. Také v r. 2018 se bernešky vrátily (8 jedinců). Je tedy pravděpodobné, že hnízdění bude i nadále pokračovat. Naše bernešky zřejmě zimují v Německu a Nizozemsku, kde se pravidelně na zimu shromažďuje několik set tisíc b. bělolících, právě odtud nejspíše pocházejí i zmínění přivedení „cizí“ jedinci.

Počty pozorovaných b. bělolících v ČR neustále rostou, r. 2016 byl rekordním, co se týče počtu zjištěných ptáků i lokalit. V r. 2015 došlo k dalšímu zahrnutí na Jihlavsku, opět pár vypuštěného z chovu.

● Labuť velká (*Cygnus olor*, obr. 2) Původně se vyskytovala v oblastech Severního moře a v Pobaltí. Jako ozdobný pták s častými introdukcemi byla u nás chována již od 17. stol. na zámeckých rybnících a v parcích. Trvalá populace vznikla až po

1

2

3

4

1 Volavka rusohlavá (*Bubulcus ibis*) k nám nejspíše proniká přirozenou cestou – rozšiřováním areálu.

2 Labuť velká (*Cygnus olor*) byla u nás chována v zámeckých parcích již od 17. stol. Po řadě introdukcí začala trvale hnízdit. Foto J. Bohdal

3 Husice nilská (*Alopochen aegyptiaca*) se do České republiky dostala ze sousedních západoevropských zemí.

4 Kachnička mandarinská (*Aix galericulata*) v ČR poprvé zahnízdila v r. 1980, kdy šlo zřejmě o ptáky pocházející z volně žijící vídeňské populace.

5 Bažant obecný (*Phasianus colchicus*) byl v Evropě vysazen už ve starověku a u nás zdomácněl tak dokonale, že je veřejností vnímán jako původní druh. Foto J. Bohdal

6 Orel skalní (*Aquila chrysaetos*) zahnízdil v ČR asi po 100 letech v r. 2010 díky reintrodukčnímu programu na severní Moravě.

5

6

druhé světové válce také za přispění člověka a dalším šířením druhu, který je dnes jako nepůvodní etablován téměř ve všech evropských zemích.

● Husice nilská (*Alopochen aegyptiaca*, obr. 3)

Z Afriky byla dovezena v 17. stol. do Velké Británie, odkud se přes západní Evropu (např. v Nizozemsku v r. 2000 už asi 5 000 párů, v Německu asi 3 000 párů) rozšířila až k nám. První výskyt byl v ČR zaznamenán v r. 1979, první zahnízdění dvou párů (na Tachovsku a Písecku) v r. 2008. Do r. 2012 máme doloženo 12 hnízdění, v r. 2016 šlo již o 27 hnízdění v 11 krajích. V letech 2008–16 bylo prokázáno 72 hnízdění na 40 lokalitách, v současnosti u nás hnízdí kolem 30 párů ročně.

● Kachnička mandarinská (*Aix galericulata*, obr. 4)

Pochází z Dálného východu, do Velké Británie byla introdukována před r. 1745 a současná volně žijící populace tam vznikla z ptáků uniklých ze zajetí nebo vypuštěných až ve 20. stol. (dnes čítá kolem 4 000 párů). Podobného původu jsou i populace ve více zemích kontinentální Evropy (např. v Nizozemsku asi 300 párů). První nález samce v ČR pochází už z počátku 20. stol. od Hodonína. K prvnímu hnízdění došlo v r. 1980 v lednickém parku na jižní Moravě, přičemž zřejmě šlo o ptáky z volně žijící populace ve Vídni, která je od Lednice vzdálena vzdušnou čarou 65 km. K dalšímu zahnízdění došlo až v r. 2008 na

řece Veličce na Moravě. Dnes v ČR každoročně hnízdí 5–10 párů, z nich asi polovina přímo v Brně na řece Svatce. O tom, že nejde jen o jedince uprchlé z chovů, ale i o zálety jinde volně žijících ptáků, svědčí údaj o samci kroužkováném v Přerově na Moravě v září 2010 a střeleném v říjnu 2011 v Dánsku ve vzdálenosti 931 km. Vysoké počty ptáků zaznamenané v zimě např. na Vltavě v Praze a na Svatce v Brně ukazují tendenci druhu u nás i zimovat.

Na několika místech v ČR byl pozorován samec k. mandarinské se samičí kachny divoké při vodění mládat, což vyvolalo otázku křížení. Má totiž na rozdíl od samců jiných kachen vyvinut rodičovský pud, odhání samce k. divoké, hlídá samiči na hnízdě a doprovází ji i s mláďaty. To však není přímý důkaz hybridizace. Navíc podle některých údajů křížení není možné, neboť k. mandarinská má jiný počet chromozomů, které jsou i jiného tvaru než u ostatních kachen. Podle některých dat však vzácně křížení probíhá (bylo doloženo s pěti

druhy kachen, nejčastěji s kachničkou karolinskou, i s kachnou divokou).

● Bažant obecný (*Phasianus colchicus*, obr. 5)

Původní rozšíření sahá od delty Volhy, severního Kavkazu a Zakavkazí na východ až k Tichému oceánu. Římané byl v Evropě vysazován již ve 4.–5. stol., první nepříliš ověřené zprávy o jeho chovu v Čechách pocházejí z 11. stol., zcela jistě však za Karla IV. ze 14. stol. v souvislosti se snahami o zvelebení zemědělství. Významnou otázkou je, kdy se bažanti naturalizovali ve volné přírodě. První jedinci se do volnosti dostali patrně po úniku ze zajetí. Ti se pak zřejmě v krajně aklimatizovali za pokroku zemědělství nejdříve až po husitských válkách. Přesto až do 19. stol. byli převážně ptáky bažantnic a obor. Zájem o jejich chov a lov vzrostl teprve s rozvojem palných zbraní a po demokratizaci myslivosti po r. 1848. Původně byl u nás zaváděn bažant obecný kolchický z východního Černomoří. Všechny ostatní poddruhy byly do Evropy introdukovány až od druhé poloviny 19. stol. Známé pojmenování „český bažant“ bylo víceméně obchodním označením, které získal v dobách, kdy se bažantnictví u nás rozvinulo dokonaleji než v ostatní Evropě. Dnes je však bažant obecný směskou nejrůznějších poddruhů i druhů (např. b. zelený – *P. versicolor* z Japonska, kříží se s b. obecným) a je rozšířen po celém území ČR, ovšem ve stále ubývajících počtech.

● Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*, obr. 7) Po stoleté pauze způsobené vyhubením původní populace zahnízdil druh za pomoci reintrodukce na Třeboňsku – v letech 1978–85 tam bylo vypuštěno 9 mladých orlů německého chovatele C. Fentzloffa. V r. 1984 neúspěšně hnízdil pár z vypuštěných jedinců. Od té doby se rozšířil po celé republice, jeho hnízdění stavy jsou odhadovány na 100–150 párů.

● Orel skalní (*Aquila chrysaetos*, obr. 6) V rámci reintrodukčního projektu bylo na severní Moravě v r. 2006–13 vypuštěno více než 22 jedinců. Zhruba po 100 letech došlo v r. 2010 k prvnímu zahnízdění ve vojenském újezdu Libavá, v dalších letech se hnízdění na severu Moravy opakovala.

● Puštitk bělavý (*Strix uralensis*, obr. 9) Díky úspěšné reintrodukci začal druh hnízdit opět na Šumavě, kde byl od konce 20. let minulého stol. považován za vyhynulého. V rámci tohoto projektu bylo na bavorské straně vypuštěno více než 200 kusů, na české straně v letech 1995–2010 dalších

107 jedinců odchovaných např. v zoologických zahradách. K prvnímu zahníždění došlo v r. 1998 a v současnosti čítá šumavská populace asi 30–50 párů. Podobně jako u orla mořského k návratu druhu po reintrodukcii přispívá i šíření populací z okolních zemí – u puštíka ze Slovenska na Moravu.

Druhy hnízdící jen v umělých chovech, výjimečně mimo ně

Do této kategorie patří: pštros dvouprstý (*Struthio camelus*), nandu pampový (*Rhea americana*), emu hnědý (*Dromaius novaehollandiae*), bažant zelený (*Phasianus versicolor*), b. stříbrný (*Lophura nycthemera*), orebice rudá (*Alectoris rufa*), o. horská (*A. graeca*) a o. čukar (*A. chukar*). Kromě nich stojí za podrobnější zmínku:

● Husice rezavá (*Tadorna ferruginea*)

Největší hnízdiště tohoto druhu směrem na východ je v Turecku a na Ukrajině. Až do r. 1950 existoval v ČR jediný doklad – začátkem srpna 1870 byla ulovena samice z páru na Českobudějovicku. Po r. 1945 se husice rezavá začala chovat ve větším počtu po celé Evropě a počet u nás zastížených jedinců trvale vzrůstal. Největší množství je na našem území vyskytuje od března do května a od srpna do října. Jde vesměs o ptáky z nepůvodních, ale v Evropě samostatně se udržujících populací, v největších počtech hnízdících v Německu a Švýcarsku. V ČR bylo hnízdní doloženo dvakrát, v letech 1975 a 1977. V obou případech šlo o páry ulétlé ze zajetí.

● Kachnička karolinská (*Aix sponsa*)

Její původním domovem je Severní Amerika, ve Velké Británii byla vysazena v 70. letech 19. stol. a v r. 1895 tam už hnízdila ve volnosti. Zahnízdila i v dalších západo- a středoevropských zemích, v Německu dokonce již v r. 1860, pravidelně od r. 1995, v současnosti kolem 40 párů. V ČR byl první kus střelen v r. 1885 u Kroměříže, její počty se v posledních letech zvyšují. U nás spadá její nejčastější výskyt na prosinec až únor, od r. 2004 se v zimě na nezamrzlých vodách vyskytuje každoročně. V r. 2014 došlo v Praze k prvnímu, i když hybridnímu zahníždění na našem území – samce v smíšeném páru s kachnou divokou (vyvedena tři mláďata).

● Kachnička šedoboká (*Callonetta leucophrys*)

Jihoamerický druh chovaný porůznu v západní Evropě. V zimě 2004/05 se na vltavském zimovišti vodních ptáků v Praze-Troji objevilo hejno 11 exemplářů, ti pravidelně přeletovali mezi zoologickou zahradou a řekou. V letech 2005 a 2006 zahnízdila volně na území pražské zoo a jednou zřejmě i mimo (tři kusy byly označeny kroužky poukazujícími na původ z nizozemských chovů). Další ptáci pocházející od jiných chovatelů byli pozorováni i na dalších místech ČR.

● Bažant královský (*Syrnaticus reevesii*, obr. 8)

Tento čínský druh byl poprvé vysazen ve Velké Británii v letech 1870–90, od té doby v řadě dalších evropských zemí, v nichž nějakou dobu žil rovněž divoce (do současnosti např. ve Francii). V ČR byl vysazován od konce 19. stol., v 70.–80. letech 20. stol. žil volně v několika mapovacích čtvrcích hlavně na střední, severní a částečně i jižní Moravě v blízkosti bažantnic, odkud byly volně žijící populace doplňovány. V lužním lese u Záhlinic na Kroměřížsku se na počátku 80. let hustota pohybovala mezi 3–6 „páry“ na 10 ha.

Koncem 80. let čítala naše volně žijící populace 200–400 ptáků, v polovině 90. let už jen 50–100. V letech 2001–03 zahníždil pouze v jednom čtvrci, poslední zahníždění bylo doloženo zřejmě v r. 2002. Druh je i nadále vysazován myslivci do honiteb, kde jednotlivě může přežít a snad i hnízdit.

● Krocán divoký (*Meleagris gallopavo*)

Pochází ze Severní Ameriky, do Evropy byl dovezen koncem 15. stol. Pokusy s jeho vysazením probíhaly v ČR od počátku 19. stol. Volně byl po určitou dobu chován na mnoha místech, nejznámější je chov v lužních lesích u Grygova na střední Moravě, kde ale přežívání populace záviselo na zimním přikrmování. Populace existovala od r. 1927 a v r. 1988 čítala 530 ptáků. Jejich chov se i nadále realizuje v oborách a bažantnicích, občas krůty zahníždí až ve vzdálenosti 2 km od obory. Ve volné přírodě mláďata trpí především chladným a vlhkým počasím a často nepřežívají.

● Perlička kropenatá (*Numida meleagris*, obr. 10)

Africký druh, který se u nás chová už od r. 1745, včetně vesměs neúspěšných pokusů o vysazení do volné přírody, i když se někde ptáci udrželi několik let. Některá myslivecká sdružení je dosud chovají a vypouštějí, avšak bez trvalých úspěchů.

● Páv korunkatý (*Pavo cristatus*, obr. 11)

Pochází z Indie, zprvu byl chován pro ozdoby, později i v oborách a bažantnicích pro zpestření loveckého výřadu. Již r. 1578 choval pávy v oboře u Třeboně Vilém z Rožmberka. Pro okrasu se pávi v ČR chovají i nadále polovolně na mnoha místech (např. na zámku v Pardubicích), nejsou však využíváni jako zvěř.

● Papoušek mniší (*Myiopsitta monachus*) Původem z Jižní Ameriky, v Evropě byly chovateli v poslední době vytvořeny umělé, volně žijící populace obývající parky a velké zahrady – nejvíce (několik set párů) ve Španělsku, několik desítek párů v Belgii. U nás zahníždil v r. 1994 pár v Hostinném v Podkrkonoší a vyvedl dvě mláďata. Hejno 50–200 jedinců je volně chováno v okolí Kurdějovského rybníka na Břeclavsku, např. v červnu 2018 byla pozorována hnízda v nedaleké višňovce.

10

11

7 Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) patří k reintrodukovaným druhům, vypouštěn byl v 70. letech 20. stol. na Třeboňsku. Foto J. Ševčík

8 Bažant královský (*Syrnaticus reevesii*) byl u nás vysazován již v 19. stol. a nějakou dobu dokonce v přírodě volně přežíval v blízkosti bažantnic. Foto J. Červený

9 Puštitka bělavá (*Strix uralensis*) začal opět hnízdit na Šumavě díky úspěšné reintrodukcii.

10 Perlička kropenatá (*Numida meleagris*) se u nás chová od r. 1745, včetně neúspěšných pokusů o vysazení do volné přírody. Foto T. Jůnek

11 Páv korunkatý (*Pavo cristatus*) byl chován již v 16. stol. u Třeboně a dnes je u nás držen polovolně na řadě míst. Foto J. Bohdal

● **Andulka vlnkovaná** (*Melopsittacus undulatus*)

Australský papoušek, poměrně často se u nás vyskytnou jedinci ulétlí či vypuštění z chovů, brzy z přírody opět zmizí. V r. 1936 však úspěšně vyhníždil pár v duté vrbě na Havlíčkovobrodsku.

Nejisté zprávy o vyhníždění introdukovaných druhů

V této kategorii jde o druhy, jejichž hnízdění ve volné přírodě (mimo odchovy) je velmi nereálné a v mnoha případech dnes již neověřitelné: tinama inambu (*Rhynchotus rufescens*), křepel kalifornský (*Callipepla californica*), k. virginský (*Colinus virginianus*), bažant zlatý (*Chrysolophus pictus*), b. diamantový (*C. amherstiae*), b. ušatý (*Crossoptilon auritum*), b. Swinhoeův (*Lophura swinhoii*), bělokur rousný (*Lagopus lagopus*) a b. horský (*L. muta*).

Neznámý původ

● **Holub domácí** (*Columba livia* f. *domestica*) – ferální populace Vzhledem k tisícileté domestikaci vycházející z různých center a možná i z jiných druhů, než je holub skalní (*C. livia*), není zcela jasný původ. Všechna plemena holuba domácího pocházejí přesto většinou z h. skalního, který se vyskytuje na skalnatých mořských pobřežích a na vnitrozemských skalách a útesech od západní a jižní Evropy přes sever Afriky až na indický subkontinent. Postupné šíření chovaných ptáků a jejich následná feralizace (zpětné zdivočení) proběhly na všech kontinen-

tech a možnost taxonomického zhodnocení je velmi složitá. Zdivočelí domácí holubi žijí u nás početně hlavně ve větších městech a patří mezi nejtýpější synantropní druhy.

Druhy nehnízdící

● S přirozeným silným kolísáním početnosti

Nabývá v některých letech až invazního charakteru: např. brkoslav severní (*Bombus garrulus*) – v průběhu let 1843 až 2006 se u nás hromadně vyskyty objevily 65x, z toho skutečně velké migrační invaze 16x. I když druh u nás zcela výjimečně zahníždil (v r. 1941 u Benešova – první hnízdění ve střední Evropě), není zařazen do druhů hnízdících s přirozeným šířením euareálu. Obdobně tomu je s občasnými invazemi např. u pěnkavy jikavce (*Fringilla montifringilla*). Jsou zpravidla spojeny s kolísáním potravní nabídky. Je možné sem zařadit i tzv. vystěhovalecké invaze související s vysokými gradacemi populací v oblastech hnízdění – např. špaček růžový (*Sturnus roseus*).

● Druhy pocházející evidentně ze zajetí, z domácích nebo pokusných chovů

Až na výjimky jde většinou o exotické druhy, které nejsou chovány v Evropě ve volnosti: husovec stratký (*Anseran semipalmata*), husička stěhovavá (*Dendrocygna arcuata*), labuť černá (*Cygnus atratus*), husice orinocká (*Neochen jubata*), h. šedohlavá (*Tadorna cana*), h. australská (*T. tadornoides*), kachnička hřívnatá (*Chenonetta jubata*), marabu africký (*Leptoptilos crumenifer*), kolvík africký (*Platalea alba*), pelikán hnědý (*Pelecanus occidentalis*), orel východní (*Haliaeetus pelagicus*), o. jasnohlavý (*H. vocifer*), jeřáb královský (*Balearica regulorum*), hrdlička východní (*Streptopelia orientalis*), h. chechtavá (*S. roseogrisea*), holoubek diamantový (*Geopelia cuneata*).

Další dva druhy se v ČR chovají jako vodní drůbež. Husa labutí (*Anser cygnoides*) – vyskytuje se v chovech i u nás, v ČR volně zastížena čtyřikrát; pižmovka velká (*Cairina moschata*) – v ČR běžně chována, od r. 2004 zastížena volně každoročně, nejvíce v zimě na nezamrzlých řekách. Ibis skalní (*Geronticus eremita*) je zase modelovým druhem pro umělou tvorbu populací – umělé kolonie existují v několika rakouských lokalitách; u nás zastížena několikrát, nejvíce 13 jedinců r. 2018 z chovu v Grünau.

● Patrně z druhů úspěšně introdukovaných v Evropě

Do Evropy, zvláště do Velké Británie, byly introdukovány desítky ptáčích druhů, které se z nově vzniklých populací šířily do západoevropských i dalších zemí včetně ČR, kde dosud ale nehnízdí.

Husa indická (*Anser indicus*) – v ČR do r. 2015 celkem 10 pozorování 17 jedinců; berneška velká (*Branta canadensis*) – do r. 2012 až 125 pozorování 243 exemplářů, hnízdí v sousedním Německu, Rakousku a Polsku; kachnice kaštanová (*Oxyura jamaicensis*) – zjištěna 8x, vždy po jednom jedinci; ibis posvátný (*Threskiornis aethiopicus*) – 31x do r. 2012; v Evropě bylo vytvořeno z introdukovaných ptáků několik populací, někde i volně létajících; alexandr malý (*Psittacula krameri*) – 14x do r. 2015; v řadě evropských zemí existují velmi početné hnízdní populace, např. v sousedním Německu více než 7 000 jedinců.

● Skupina druhů diskutabilních

Pravděpodobný volný zálet

Jde o druhy málo chované, takže nelze vyloučit úniky z chovů, které ale v jiných evropských zemích (u vodních ptáků zvláště přímořských) byly zaznamenány i ve stovkách pozorování, takže skutečně může jít o volné zálety: čírka srpoperá (*Anas falcata*), č. sibiřská (*A. formosa*), kajka bělohlavá (*Polysticta stelleri*), k. královská (*Somateria spectabilis*), polák proužkozobý (*Aythya collaris*), hohol bělavý (*Bucephala albeola*), h. islandský (*B. islandica*), kachnice bělohlavá (*Oxyura leucocephala*, obr. 13), orlosup bradatý (*Gypaetus barbatus*), sup hnědý (*Aegypius monachus*), s. bělohlavý (*Gyps fulvus*), drop hřívnatý (*Chlamydotis macqueenii*).

Málo pravděpodobný volný zálet

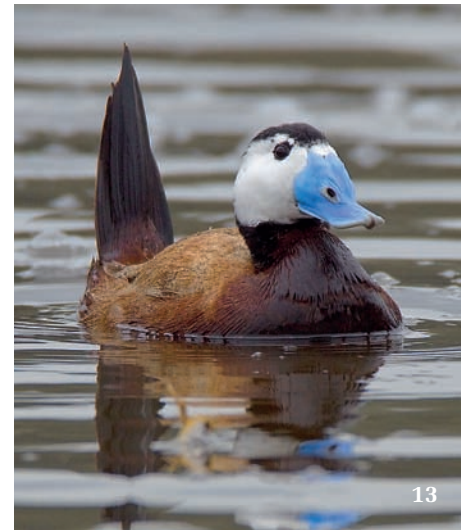
Pocházejí z velmi vzdálených destinací (jižní Amerika, jižní Afrika) nebo druhy stálé, takže volný zálet je nepravděpodobný: čírka kropenatá (*Anas flavirostris*), č. modrozobá (*A. versicolor*), hvízdák chilský (*Anas sibilatrix*), ostralka bělolící (*Anas bahamensis*), o. rudozobá (*A. erythrorhynchos*), straka modrá (*Cyanopica cyanus*), sojka zlověstná (*Perisoreus infaustus*).

Možný původ z volných i chovaných (?) populací

U této skupiny je obtížné stanovit původ: husa sněžná (*Chen caerulescens*), berneška rudokrká (*Branta ruficollis*), hvízdák americký (*Anas americana*), čírka modrokřídlá

12

13

(*Anas discors*), č. úzkozobá (*Marmaronetta angustirostris*), kačka strakatá (*Histrionicus histrionicus*), turpan pestrozobý (*Melanitta perspicillata*), morčák chocholatý (*Lophodytes cucullatus*), slípka modrá (*Porphyrio porphyrio*), skalník modrý (*Monticola solitarius*), strnad hnědohlavý (*Emberiza bruniceps*).

Samostatnou kapitolou jsou plameňáci. Zvláště od r. 1967 se u nás množí údaje o jejich výskytu, přičemž převážně nebo úplně jde o uprchlíky z různých chovů v Evropě. Při 46 pozorováních bylo v letech 1967–84 zaznamenáno 94 ptáků (později k souhrnnému zpracování nedošlo) – 14× určen plameňák chilský (*Phoenicopterus chilensis*), jednou p. americký (*P. ruber*) a čtyřikrát p. růžový (*P. roseus*). Přitom p. růžový (obr. 12) hnízdí volně na několika místech ve Středozeemí, ale také na severu Německa, kde kolonie vznikla v r. 1987 z ptáků ulétlých ze zajetí, možné je ale i její posilování divokými jedinci ze Středozeemí. Vedle 1–2 čistých párů tam hnízdí i smíšené páry s *P. chilensis* (1–3 páry ročně) a *P. ruber* (do r. 2006) a jejich hybridy.

Závěrem

Mezi nepůvodními druhy nejsou uvedeny ty s přirozeným kolísáním početnosti, jejichž výskyt u nás má mnohdy charakter migračních invazí. Stejně tak jde o druhy, které jsou na většině našeho území původní, na některých místech byly však uměle vysazeny: kachna divoká (myslivecké chovy), husa velká, hohol severní, kormorán velký (druhy lhnuté z odebraných vajec především v chomutovské zoo a pak volně létající a hnízdící). I takové druhy jsou v některých evropských zemích zařazeny mezi nepůvodní, označované často jako neozoa, což má pak za následek velmi vysoký počet uváděných nepůvodních druhů – např. v Německu 341 druhů. Nejsou zařazeny ani druhy zachycené na našem území satelitními odečty (poměrně často např. někteří dravci vybavení vysílačkami v jiných zemích). V přírodě je možné setkat se i s ulétlými, často sokolnickými vedenými druhy dravců a také s volně létajícími druhy papoušků, kanárů a různých klecních ptáků. Ani tyto druhy, mnohdy přesně neurčené, nejsou až na výjimky (např. orel východní, pohybuující se v různých oblastech ČR již čtrvrtým rokem) vedeny mezi nepůvodními.

Celkem tedy bylo v ČR až do současné doby zaznamenáno 94 nepůvodních druhů, z nich 25 hnízdících (nezapočítáno 9 druhů nejistých). Z nich vytvořily volně žijící životaschopné populace tři druhy (labuť velká, bažant obecný a zdivočelý holub domácí) a další tři reintrodukované (orel mořský, pušтік bělavý a snad i orel skalní), v poměrně blízké budoucnosti by k nim mohly přibýt i další tři – berneška bělolící (v ČR hnízdí již 5 let), husice nilská (hnízdí 11 let) a zřejmě i kachnička mandarinská (s jednou dlouhou mezerou hnízdí již 39 let, bez ní 11 let).

A jaké jsou tedy závěry z výše uvedených informací? V porovnání s flórou je na tom obratlovčí fauna v našich podmínkách relativně dobře. I když invazní druhy působí mnohdy jako silní konkurenti druhů domácích (blíže na str. 280–281 nebo 282–284), nejsou schopny měnit celé biotopy. Uvedené introdukované druhy ptáků zřejmě nemohou ani snížit biologickou diverzitu naší přírody. Přesto se většína introdukcí ptačích druhů jeví spíše záporně, přičemž nejvíce škod se může projevit ve znečištění genofondu evropských populací. V současnosti je nejvíce ohrožena evropská populace vzácné kachnice bělohlavé americkou k. kaštanovou – proto se doporučuje bránit jejímu šíření za součinnosti evropských států všemi způsoby, tedy i odstřelem. Z těchto důvodů je dobře, že se v ČR nepodařilo úspěšně vysadit orebice, protože by to mohlo geneticky poškodit v sousedním Rakousku původní, volně žijící populaci orebice horské (přestože existuje přirozená hybridní zóna mezi druhy v Bulharsku nebo v jižní Francii, je odsouzeníhodné vypouštění hybridů ve Španělsku).

Velmi ochotně se mezi sebou kříží vrubozobí ptáci. U nich tendenci ke křížení podporuje řada faktorů – blízká genetická příbuznost mnoha druhů; relativní podobnost toku; systém párování, při němž páry se obnovují každý rok, většinou na podzim a v zimě, kdy jsou ptáci často shromážděni ve smíšených hejnech; malá či takřka žádná účast samců na hnízdních povinnostech; fakt, že kříženci bývají plodní. U nás je známo křížení kachny divoké s k. domácí, jehož výsledkem je časté pozorování neobvykle zbarvených „divokých“ kachen, zvláště ve městech. V případě husice nilské by problémem mohla být

12 Plameňák růžový (*Phoenicopterus roseus*), vyskytující se občas i u nás, může pocházet z chovů i z volně žijících populací – téměř se neví o nejbližší kolonii, která vznikla na severu Německa. Foto J. Vogeltanz

13 Kachnice bělohlavá (*Oxyura leucocephala*, na obr.) je jedním z nejhroženejších evropských druhů kvůli šíření americké k. kaštanové (*O. jamaicensis*), s níž se běžně kříží. Snímky S. Harvančíka, pokud není uvedeno jinak

její potenciální hybridizace s evropskými druhy hus. V přírodě se mnohdy objeví křížec, který nemusel vzniknout v chovu, ale přirozeně. Jsou tak známi např. hybridy poláka chocholačky a p. kaholky nebo poláka chocholačky a p. malého, u hus kříženci husy velké a h. indické, bernešky velké s husou velkou i h. polní apod. V každém případě však platí, že by se kříženci vzniklí v chovech neměli do volné přírody dostávat.

Mnohdy se probírá i možná agresivita nových druhů, např. husice nilské, spojená s rušením místních vodních ptáků, pro niž ale není dostatek důkazů. Ostatně kdysi se podobným způsobem psalo o labuti velké (i když někde skutečně dochází k takovým negativním jevům, mají jen lokální charakter).

Nelze však zapomenout ani na pozitivní význam introdukcí. Volně žijící západoevropské populace východoasijských bažantů – b. královského, b. stříbrného a b. zlatého – jsou větší než jejich populace v místech původního výskytu, kde vzhledem k nedostatečné ochraně a stálému lovu bezprostředně hrozí nebezpečí vyhynutí. Mohou tedy odborníkům poskytnout možnost studovat zákonitosti jejich populační dynamiky (viz také Živa 2010, 5: 227–229) využitelné pak i u divokých populací, a posléze tyto druhy před vyhynutím zachránit. Totéž platí pro kachničku mandarinskou. Z ochrannářského hlediska je u tohoto druhu zajímavá především populace ve Velké Británii, která svou početností přesahuje počty v Orientu (kromě Japonska).

Introdukce nepůvodních druhů se neděly jen do Evropy, ale i naopak – některé naše běžné druhy ptáků žijí často ve velmi exotických destinacích (viz také článek na str. CXXXI–CXXXIII).